

Χαιρετισμός Σεβασμιωτάτου

Πρό ήμερών μου είχε αποσταλεί από τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Σερρών καί Νιγρίτης κ. Θεολόγο μία πολύ ενδιαφέρουσα καί συγκινητική έκδοση σχετικά μέ τόν αγώνα πού διεξάγει ἐδῶ καί χρόνια ὁ ἴδιος μέ συνεργάτες τῆς Ἱερᾶς του Μητροπόλεως, μέ σκοπό νά ἐπιστραφοῦν στόν Καθεδρικό Ναό τῶν Σερρών ἐκκλησιαστικά κειμήλια καί χειρόγραφα πού ἐκλάπησαν ἀπό Βούλγαρους κομιτατζήδες τόν προηγούμενο αἰῶνα καί σήμερα κοσμοῦν τό Ἱστορικό Μουσεῖο Σόφιας καί τήν Βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου Σλαβοβυζαντινῶν Σπουδῶν. Τόν ἐπαίνεσα γιά τίς ἐνέργειές του καί τοῦ εὐχήθηκα νά ἐπιστραφοῦν στόν φυσικό καί ἱστορικό τους χῶρο, στήν πατρογονική τους πολιτιστική ἐστία, ὅλα τά κλαπέντα κειμήλια. Καί νά πού σήμερα, στόν χῶρο αὐτό, ἔρχομαι νά χαιρετίσω μία σπουδαία έκδοση γιά τό δίκαιο τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς, τό παράνομο ἐμπόριο πολιτιστικῶν ἀγαθῶν, τίς συμβάσεις καί τό διεθνές θεσμικό πλαίσιο.

Ἡ ἐπιστροφή κλαπέντων ἀρχαιοτήτων στίς χῶρες προέλευσής τους, ὅπως εἶναι καί ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου πού παρουσιάζεται, εἶναι ἓνα πολύπλοκο καί παγκόσμιο πρόβλημα τῆς πολιτιστικῆς διπλωματίας, πού χρήζει ἔρευνας ἀπό τή νομική ἐπιστήμη καί τήν ἀρχαιολογία, ἓνα πρόβλημα πού σχετίζεται μέ τόν πολιτισμό, τήν πολιτιστική ταυτότητα καί εὐαίσθησία ἐνός λαοῦ, καί τήν ἀνάγκη νά ἀποκατασταθοῦν παρανομίες καί ἱστορικές ἀδικίες, ὅπως εἶναι ἡ περίπτωση πού μόλις ἀνέφερα, ἢ, ἂν θέλετε, ἡ γνωστή σέ ὅλους μας ὑπόθεση τῆς ἐπιστροφῆς τῶν γλυπτῶν τοῦ Παρθενῶνα.

Ὁ ἐλλαδικός χῶρος, μέ τήν πλούσια ἱστορία του, τήν ποικιλία τῶν μορφῶν τῆς τέχνης, κάτω ἀπό διαφορετικές ἱστορικές συνθήκες καί προϋποθέσεις, ἔχει ἰδιαιτέρως ὑποφέρει ἀπό τήν ἀρχαιοκαπηλία, βασικά ἀπό τήν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας καί ἔπειτα. Ἕνα φυσικό σταυροδρόμι, ὅπου μέσα σέ διάστημα τριῶν χιλιετιῶν συναντήθηκε ὁ ἐντόπιος ἐλληνικός πληθυσμός μέ ξένους λαούς, γειτονικούς ἢ μακρινούς, φιλικούς ἢ ἐχθρικούς, κατακτητικούς ἢ καί κατακτημένους, εἶναι πάντα στο στόχαστρο ἐκείνων πού ἐποφθαλμιοῦν τά προϊόντα τοῦ πολιτισμοῦ στό ὄνομα τῆς διάσωσής τους. Εὐτυχῶς στήν Ἑλλάδα δέν εἶχαμε ποτέ ἀποικιοκρατία, εἶχαμε ὅμως γιά τέσσερις μέ πέντε αἰῶνες ἓναν ξένο δυνάστη, πού δέν δίσταζε νά ὑπογράφη φερμάνια καί νά παράσχει μέ τό ἀζημίωτο τήν ἄδεια ἀνασκαφῶν σέ δῆθεν ἀρχαιοφίλους. Ἄλλοι λαοί, ἀδύναμοι ἐναντί ἰσχυρῶν αὐτοκρατοριῶν, στήν ἐγγύς Ἀνατολή, στή Μεσοποταμία, στήν Ἀφρική, εἶδαν τήν ἱστορία τους νά οἰκειοποιεῖται ἀπό τούς κατακτητές καί τά σύμβολα τῆς ταυτότητάς τους νά μεταφέρονται στά μεγάλα μουσεῖα τῆς Εὐρώπης ἢ νά κοσμοῦν ἰδιωτικές συλλογές.

Ὅμως ἀναφύονται εὐλόγα ἐρωτήματα. Σέ ποιόν ἀνήκει ἡ ἱστορία; σέ αὐτούς πού τήν δημιούργησαν καί τήν γέννησαν ἢ σέ ἐκείνους πού ἀπέκτησαν τήν δύναμη νά τήν κατέχουν; Πόσο νόμιμη εἶναι μία ἄδεια ἀνασκαφῆς ἢ ἐξαγωγῆς, ὅταν πραγματοποιεῖται ἀπό μία δύναμη κατοχῆς; Πόσο ἐγκυρη εἶναι ἡ μεταβίβαση τῆς κυριότητος ἐνός μνημείου ἢ ἔστω τοῦ πιό ἀπλοῦ ἀντικειμένου καθημερινῆς χρήσης, ὅταν ὁ αὐτόχθων πληθυσμός δέν ἔχει οὔτε φωνή, οὔτε δικαίωμα νά προστατεύσῃ τήν κληρονομιά του; Δέν εἶναι οἱ ἀρχαιότητες ἀναπόσπαστα κομμάτια τῆς κληρονομιάς καί τῆς ἐθνικῆς ταυτότητος καί συνδετικοί κρίκοι μέ τό παρελθόν ἐνός συγκεκριμένου λαοῦ ἢ ἐνός συγκεκριμένου φυσικοῦ χῶρου; Πῶς μπορεῖ ἓνα μουσεῖο νά θεωρεῖται θεματοφύλακας τοῦ πολιτισμοῦ, ὅταν κατέχη ξένους θησαυρούς; Πῶς μποροῦν κάποιοι νά ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ συγκέντρωση θησαυρῶν ἀπό διαφορετικούς λαούς κάτω ἀπό τήν ἴδια στέγη ἐνός μουσείου ἐπιτρέπει στούς ἐπισκέπτες νά ἀντιληφθοῦν τήν παγκόσμια ἱστορία ὡς ἓνα ἐνιαῖο ἀφήγημα;

Ένα έργο τέχνης, ένα αρχαιολογικό εύρημα χάνει τό μεγαλύτερο μέρος της αξίας του, όταν αποκόπτεται από τό περιβάλλον πού τό δημιούργησε. Όταν απομονώνεται σέ μία κλειστή αίθουσα χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά, άμέσως μετατρέπεται από ζωντανό κομμάτι τοῦ μνημείου σέ ένα βουβό έκθεμα.

Εἶναι στό Βρετανικό Μουσείο τά μάρμαρα τοῦ Παρθενῶνα. Ἄς κάνουμε λοιπόν μία υπόθεση, ὅτι υπό ὀρισμένες συνθήκες, παραδείγματος χάριν έναν πόλεμο, περιέρχονταν στήν κατοχή μιᾶς ἄλλης χώρας κομμάτια από το Στόουνχετζ τῆς Ἀγγλίας. Σέ ποιά νομικά θεμέλια θα στηριζόταν από τήν χώρα αὐτή ἡ ἀνάγκη τῆς προβολῆς ενός κλεμμένου πολιτιστικοῦ ἀγαθοῦ; Τί θά ἐξυπηρετοῦσε ἡ ἀφαίρεση τῶν μεγάλιθων από τό φυσικό τους περιβάλλον καί ἡ ἐκθεσή τους ξέχωρα από τό υπόλοιπο μνημεῖο σέ ένα ξένο μουσεῖο πού θά καυχᾶτο μάλιστα ὅτι ἐγγυᾶται τήν ἀσφάλεια τοῦ ἐκθέματος; Εἶναι ὑπερσύγχρονο τοῦ Μουσείου τοῦ Καΐρου· θα φυλάσσονταν καλά οἱ λίθοι· θά ταίριαζε ὅμως νά βρίσκονται σέ ένα Μουσείο χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά, μαζί μέ ἐκθέματα ενός ἄλλου πολιτισμοῦ καί μιᾶς πολύ διαφορετικῆς κουλτούρας;

Ἄν ἡ ἀποκιοκρατία τῶν εὐρωπαϊῶν ἐκπολιτιστῶν, πλὴν ὅμως ἀρπακτῆρων, κατά τούς προηγούμενους αἰῶνες λεηλάτησε, ἀπέσπασε μέ τόσο ἀνήθικη διάθεση ἀμέτρητους ἀρχαιολογικούς θησαυρούς, καί μεταβίβασε τήν κυριότητά τους στόν ἑαυτό της, ἀκρωτηριάζοντας τήν περηφάνεια τῶν ὑπόδουλων, τά ἠθικά καί ἱστορικά ἐπιχειρήματα τῶν χωρῶν πού διεκδικοῦν τό αὐτονόητο, τήν κλεμμένη ἐθνική τους ἀξιοπρέπεια καί τήν ἱστορική τους συνέχεια, εἶναι ἰσχυρά, διότι ἡ διεθνῆς κοινότητα βάζει πλέον κανόνες καί προστατεύει μέ συμβάσεις τά πολιτιστικά ἀγαθά, ἀπαγορεύοντας κάθε παράνομη διακίνηση ἢ ἐκμετάλλευσή τους, εἰσαγωγή ἢ ἐξαγωγή τους ἢ καί μεταβίβαση τῆς κυριότητάς τους.

Ἄν καί οἱ συμβάσεις αὐτές δέν ἔχουν ἀναδρομική ἰσχύ, δέν μποροῦν δηλαδή νά ὑποχρεώσουν νομικά ένα μουσεῖο, μία χώρα, έναν συλλέκτη, νά ἐπιτρέψη κάτι πού ἐκλάπη τόν δέκατο ἔνατο αἰῶνα, οἱ διπλωματικές καί πολιτικές φόρμουλες ἔχουν τήν δύναμη νά προσφέρουν λύσεις.

Ἡ ἐπιστροφή μιᾶς ἀρχαιότητας στήν χώρα προέλευσῆς της δέν ὠφελεῖ μόνον αὐτήν· ὠφελεῖ ὅλη τήν παγκόσμια κοινότητα, διότι ἀποκαθιστᾷ τήν ἀλήθεια τῆς ἱστορίας καί δείχνει ὅτι ἔχουμε τό σθένος νά διορθώσουμε ὡς παγκόσμια κοινότητα τά σφάλματα, τίς βιαιότητες, τοῦ παρελθόντος, νά ἀποκαταστήσουμε τίς ἀδικίες τοῦ χθές καί νά χτίσουμε ένα δικαιότερο αὐριο. Καί αὐτό θά ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἀπόδειξη πολιτισμοῦ.

Μέ τήν διπλῇ ιδιότητα τῆς διδάκτορος τῆς Νομικῆς καί τῆς ἀρχαιολόγου ἡ ἐλλογιμωτάτη καί ἀγαπητή Μαρία-Ἄννα Ἰωσηφίδου μέ τήν νομική της σκαπάνη φέρνει στό φῶς ὅλα τά δεδομένα τῆς εἰς βάθος ἐπίμονης διερευνητικῆς της ἀνασκαφῆς. Μᾶς προσφέρει τήν δυνατότητα νά κατανοήσουμε ὅτι ὁ ἐπαναπατρισμός τῶν ἀρχαιοτήτων, ὡς δίκαιη διεκδίκηση ἔναντι τῆς ἀδικίας λόγω ἀσύμμετρης ἰσχύος, εἶναι ένα παγκόσμιο αἶτημα καί κοινωνικό κίνημα πού ἀπασχολεῖ ἔντονα τήν κοινή γνώμη, τήν κινητοποιεῖ, καί ἀναγκάζει τίς κυβερνήσεις τῶν ἰσχυρότερων κρατῶν τοῦ πλανήτη νά ἐπαναπροσδιορίσουν τή στάση τους ἀπέναντι στίς φωνές τῶν χωρῶν προέλευσης τῶν κλεμμένων ἀρχαιοτήτων, κυρίως ὅμως νά ἐπαναπροσδιορίσουν τήν ἔννοια τῆς ιδιοκτησίας στόν πολιτισμό.

Ἐκφράζω τήν χαρά μου πού παρευρισκόμαστε στήν παρουσίαση τοῦ σπουδαίου καί ἐργώδους ἐπιστημονικοῦ της πονήματος, ἀλλά καί τά συγχαρητήριά μου. Εὐχομαι ἡ σπουδαία αὐτή ἐπιστημονική της μελέτη νά καταστή ένα χρήσιμο ἐργαλεῖο τῆς παγκόσμιας βιβλιογραφίας στή νομική κατοχύρωση ὅσων ἀγωνίζονται γιά τά δίκαια τῆς πολιτιστικῆς τους ταυτότητας.